

Duitse minderheden in Oost-Europa tot 1945

Duitse minderheden tussen Oost en West

[Achtergrond](#) - 17 juli 2012 - Auteur: Erwin Vervloed

Ooit woonden meer dan 18 miljoen Duitsers in het Oosten van Europa. Zij woonden in het toen nog veel uitgebreidere Duitse Rijk of in enclaves in het huidige Hongarije, Roemenië en zelfs Rusland. Daar ontgonnen zij bijvoorbeeld op verzoek van plaatselijke leenheren land. Tot in de negentiende eeuw leefden de verschillende bevolkingsgroepen relatief vreedzaam naast elkaar.

Wie vandaag de dag op het Ostbahnhof in Berlijn rondloopt, merkt aan vrijwel niets dat dit station ooit 'de Poort naar het Oosten' werd genoemd. Het station is het begin- en eindpunt van een behoorlijk aantal ICE's en een belangrijk S-Bahnknooppunt, maar in oostwaartse richting vertrekt per dag niet meer dan een paar boemeltreintjes naar Warschau en Krakau.

Dat was honderd jaar geleden wel anders. Toen heette het station Schlesischer Bahnhof en stonden bestemmingen als Königsberg, Breslau en Danzig op de borden. De Duitse benamingen van het huidige Russische Kaliningrad en het Poolse Wrocław en Gdansk verraden dat in deze steden ooit een grote Duitse gemeenschap woonde.

Middeleeuwse nederzettingen

Voor de Tweede Wereldoorlog woonden meer dan 18 miljoen Duitsers in het 'Oosten', schrijft de Duitse historicus Andreas Kossert in zijn boek 'Kalte Heimat. Die Geschichte der deutschen Vertriebenen nach 1945'. Ruim de helft behoorde tot het Duitse Rijk - dat zich tot de Eerste Wereldoorlog veel verder naar het Oosten uitstreekte - zoals de Duitsers in Oost-Pruisen en Pommeren. Anderen woonden in Duitse enclaves in onder meer het huidige Hongarije, Roemenië, Litouwen en zelfs Rusland.

De verspreiding van zoveel Duitsers over Midden- en Oost-Europa gaat terug tot de Middeleeuwen. Boeren, handwerklieden en koopmannen uit het huidige Duitsland, Nederland en België trokken toen naar dunbevolkte gebieden in het oosten. Daar ontgonnen zij land en stichtten zij nederzettingen. Vaak waren ze daarvoor door de plaatselijke landheren gevraagd, onder meer om de verdediging

tegen de Osmanen en Mongolen te versterken. Ook de kerstening van de volken in het oosten was een belangrijke motivatiebron om te emigreren. Ook later, in de 18e en 19e eeuw, vertrokken grote groepen Duitsers naar onder meer het huidige Rusland, Oekraïne en Kirgizië. Dat verklaart bijvoorbeeld waarom vandaag de dag nog Duits wordt gesproken in onder meer Siberië.

Privileges

De Duitse minderheid in het Oosten bracht een aantal bijzondere historische personen voort. Immanuel Kant kwam uit Kaliningrad/Koningsbergen. Volgens de overlevering zou de verlichtingsfilosoof de stad nooit hebben verlaten. Ook kunstenares Käthe Kollwitz kwam uit deze huidige Russische stad, terwijl het tegenwoordig Poolse Gdansk (Danzig) de schrijver Günter Grass voortbracht. In '[De blikken trommel](#)' verhaalt hij over de Duitse en Poolse bevolking daar in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw.

De eeuwenlange Duitse aanwezigheid in Midden- en Oost-Europa liet overal zijn sporen na, bijvoorbeeld in de in Oost-Europa gesproken talen. Zo heet een kapper in Rusland nog steeds een 'parikmaher' (van 'Perückenmacher'), is een stadhuis in Polen een 'ratusz' (Duits: 'Rathaus') en betekent 'špacirung' in het Servisch een wandeling (Duits: 'spazieren'). Ook in de architectuur zie je Duitse invloeden terug. Wie een rondgang maakt door Hermannstadt zou denken in een typisch middeleeuws Duits stadje te zijn beland. In zekere zin klopt dat ook, de stad ligt alleen meer dan 800 kilometer van de Duitse grens, in Roemenië, en heet nu Sibiu.

In vergelijking met andere bevolkingsgroepen hadden de Duitsers in het Oosten het vaak goed. Zij kregen bijvoorbeeld privileges en lieten zich gelden als hardwerkende, betrouwbare burgers. Ze voelden zich daardoor moreel nog wel eens boven de andere bewoners verheven.

Revanchistisch gedachtegoed

De Duitsers en hun burens in het Oosten leefden een aantal eeuwen lang relatief vreedzaam naast elkaar. Maar vanaf het midden van de negentiende eeuw bedreigden nationalistische tendensen in Europa steeds vaker de bevoorrechte positie van Duitse burgers. Toen na de Eerste Wereldoorlog de landsgrenzen opnieuw werden getrokken, werden ook de *Siedlungsgebiete* opnieuw verdeeld. De Duitse minderheden werden in de nieuwe natiestaten meer dan eens onderdrukt. Dat leidde tot groeiende ontevredenheid over hun politieke en economische situatie en zorgde ervoor dat rechts-radicaal en revanchistisch gedachtegoed van het Derde Rijk ook naar de Duitse bevolking in het Oosten

overwaaide.

Erwin Vervloed volgt de tweejarige master [Ost-West-Studien](#) in Regensburg. In 2010 maakte hij deel uit van de redactie van Duitslandweb.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3183/duitse-minderheden-in-oost-europa-tot-1945>